

Lokální energetická transformace: Jak překonat bariéry a využít potenciál regionu

Rozvoj obnovitelných zdrojů energie v regionu Ústecký kraj ovlivňují veřejné postoje, lokální akceptace a další netechnické bariéry. Zpráva zároveň ukazuje možnosti, jak mohou obce a komunity využít svůj potenciál k podpoře spravedlivé a udržitelné energetické transformace.

Region univerzitě
Univerzita regionu

VÝZKUMNÁ ZPRÁVA 08
ZNALOSTNÍ HUB

ÚVOD

Energetika prochází největší proměnou za poslední století. Éra velkých uhelných elektráren, které po desítky let definovaly tvář severních Čech, se pomalu uzavírá. Evropská unie i Česká republika si vytyčily ambiciózní cíle: postupně opustit spalování fosilních paliv a nahradit je obnovitelnými zdroji energie (OZE), jako je slunce, vítr, biomasa či teplo ze země. Pro Českou republiku to znamená konkrétní závazek – zvýšit podíl čisté elektřiny ze současných 13 % na 21 % do roku 2030, a v dalších desetiletích tento podíl dále navyšovat až k téměř úplné bezuhlíkovosti.

Tato transformace však není jen technickou záležitostí inženýrů a energetiků. Je to hluboká společenská změna, která vyvolává mnoho otázek a obav. Průzkumy veřejného mínění ukazují zajímavý paradox: většina Čechů investice do čisté energie podporuje a vnímá je jako správný krok pro ochranu klimatu. Zároveň se ale mnozí obávají ekonomických dopadů na své peněženky a sociální stability svých regionů. Často se setkáváme s tím, že lidé mají o příčinách a dopadech změn klimatu jen málo srozumitelných informací, což nahrává nejistotě.

Cílem této zprávy je ukázat, že cesta k moderní energetice vede přes srozumitelnou komunikaci a zapojení každého z nás. Zaměřujeme se na tzv. „netechnické bariéry“ – tedy na to, co si lidé o nových technologiích myslí, proč se jich někdy bojí a co by se muselo stát, aby je přijali za své. Právě v Ústeckém kraji, který je energetickým srdcem naší země, je toto téma důležitější než kdekoli jinde. Pokud se podaří propojit technologický pokrok s důvěrou místních obyvatel, může se tento region stát symbolem úspěšné a spravedlivé modernizace.

VAZBA TÉMATU NA TRANSFORMACI REGIONU

Ústecký kraj je s energetikou historicky spjat více než jakýkoliv jiný kraj v Česku. Po desetiletí byl symbolem těžby uhlí a výroby elektřiny, což regionu přineslo ekonomický rozkvět, ale také těžkou environmentální zátěž. Dnes kraj stojí na historickém rozcestí. Útlum těžby v rámci evropské Zelené dohody není jen hrozbou pro stará pracovní místa, ale především obrovskou příležitostí k celkové modernizaci území.

Klíčové strategické dokumenty, jako je Plán transformace Ústeckého kraje nebo Strategie RE:START, jasně říkají, že region se musí posunout směrem k nízkouhlíkovému a oběhovému hospodářství. To znamená nejen stavět nové zdroje energie, ale také podporovat inovace, výzkum a vzdělávání. Transformace se však nesmí dít „o nás bez nás“. Klíčovou roli v tomto procesu hrají obce a jejich obyvatelé.

Právě obce v našem kraji spravují obrovský majetek – stovky budov škol, úřadů, kulturních domů a rozsáhlé pozemky či staré průmyslové areály (brownfieldy). Tento majetek je často ekonomicky nevyužitý nebo zbytečně zatěžuje obecní rozpočty vysokými náklady na energie. Energetická transformace nabízí řešení: proměnit střechy veřejných budov v malé elektrárny a nevyužité plochy v energetické parky. Tím obce získají nejen ekologickou energii, ale především energetickou nezávislost a stabilní příjmy, které mohou investovat zpět do rozvoje služeb pro své občany. Pokud se transformace chopí samy komunity, zisky z energie nezmizí v rukou velkých korporací, ale zůstanou v regionu.

SOUČASNÝ STAV POZNÁNÍ A PROSTOR PRO INOVACE

Když se mluví o větrných nebo solárních elektrárnách, většina lidí si představí technické parametry, panely a turbíny. Výzkumy však ukazují, že největší překážkou rozvoje OZE nejsou technologie, ale lidský faktor. Hlavním nepřítelem nových projektů je často tzv. NIMBY efekt (z anglického „Not In My Backyard“ – ne na mém dvorku). Lidé sice v průzkumech říkají: „Ano, chceme čistou energii,“ ale jakmile se má postavit větrník dva kilometry za jejich domem, začnou protestovat.

Důvody tohoto odporu jsou lidsky pochopitelné: obava z hluku, strach z narušení krásy krajiny nebo nejistota, zda taková stavba nesníží cenu jejich nemovitostí. Dosavadní praxe v Česku byla často nešťastná – investor přišel do území, oznámil stavbu a místní obyvatelé z ní neměli žádný přímý užitek, pouze se museli dívat na změněný horizont. To se však nyní mění.

Prostor pro inovace se otevírá v podobě komunitní energetiky a nové legislativy (tzv. Akcelerační zákon a LEX OZE). Tyto novinky umožňují lidem, aby se stali součástí energetických společenství. To znamená, že elektřinu vyrobenou na střeše místní školy může v reálném čase sdílet sousední domácnost nebo místní knihovna. Inovace zde nespočívá jen v drátech a bateriích, ale ve změně pravidel hry: spotřebitel se stává výrobcem (prosumentem). Zahraniční zkušenosti potvrzují, že pokud projekt vzniká „zevnitř“ komunity a lidé z něj mají jasný finanční prospěch (např. nižší účty za elektřinu), jejich postoj k novým energetickým zdrojům se radikálně mění.

VLASTNÍ ZPRACOVÁNÍ TÉMATU

VÝCHOZÍ RÁMEC A KLÍČOVÁ VÝCHODISKA

Výzkumný tým se zaměřil na oblasti, které jsou transformací zasaženy nejvíce – Mostecko, Bílinsko a Chomutovsko. Tyto regiony mají specifickou historii: lidé jsou zde zvyklí na průmyslovou krajinu a energetiku, ale zároveň jsou citliví na další zásahy do svého okolí. Výchozím bodem výzkumu bylo pochopit, co přesně lidé v těchto lokalitách cítí a za jakých podmínek by byli ochotni nové zdroje energie podpořit.

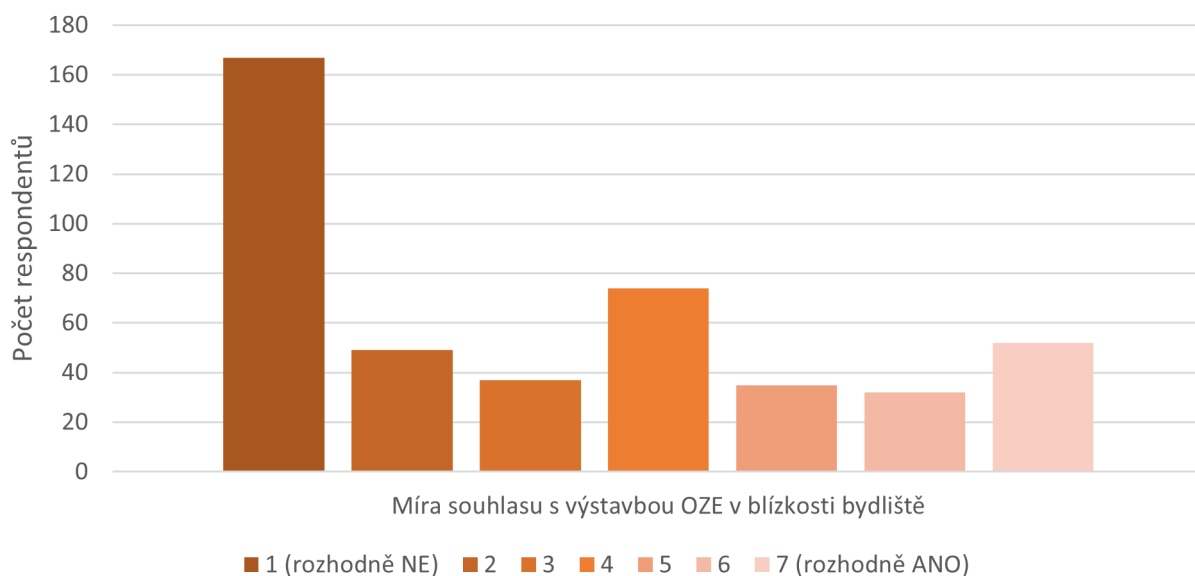
PRÁCE S POSTOJI OBYVATEL A VEŘEJNÝM MÍNĚNÍM

Z rozsáhlého dotazníkového šetření mezi 446 respondenty vyplynulo, že obyvatelé severních Čech nejsou k transformaci apatičtí. Jejich celkový postoj k obnovitelným zdrojům je mírně pozitivní (hodnota 4,7 na sedmibodové škále). Velmi zajímavým zjištěním je, že lidé v těchto těžebních regionech jsou k útlumu uhlí nakloněni dokonce více než zbytek republiky. Je to pravděpodobně dáno tím, že na vlastní oči viděli negativní dopady těžby na přírodu a své zdraví a touží po čistší budoucnosti.

Nicméně strach z „blízkého větrníku“ stále trvá. Více než 56 % respondentů se staví proti výstavbě větrných elektráren do vzdálenosti 2 km od domova. Výzkum ale zároveň odhalil tzv. efekt familiarizace (seznámení): v obcích, kde už větrníky nějakou dobu stojí, jsou lidé mnohem klidnější. Zvykli si na ně jako na součást krajiny a vnímají spíše jejich přínosy. Klíčem k práci s veřejným míněním je tedy nepředkládat hotová rozhodnutí, ale používat vizualizace, mapy a simulace, které lidem ukážou, jak bude projekt skutečně vypadat a co jim přinese.

Graf č. 1: Souhlas s výstavbou větrné elektrárny v blízkosti bydliště respondenta

Souhlasili byste s výstavbou OZE (např. větrné elektrárny) ve vzdálenosti 2 km od místa Vašeho bydliště?

VYUŽITÍ OBECNÍHO MAJETKU A VZNIK KOMUNITNÍ ENERGETIKY

Data ze zprávy ukazují, že obce i kraj mají ve svém majetku často více energeticky využitelného potenciálu, než si uvědomují. Jedná se především o budovy škol, sportovních hal, úřadů, zdravotních středisek nebo technických objektů. Tyto plochy představují vhodné místo pro instalace fotovoltaiky, tepelných čerpadel či solárních termických systémů. Zároveň jde o řešení, které obyvatelé vnímají výrazně pozitivněji než instalace v krajině.

Navíc lze řadu subjektů působících v obci propojit v rámci komunitní energetiky, která má navíc několik klíčových výhod:

1. Ekonomická soběstačnost: Obec vyrábí vlastní elektřinu a šetří miliony korun ročně.
2. Sociální rozměr: Část levné energie může obec poskytnout sociálně slabším rodinám nebo místním spolkům.
3. Lokální ekonomika: Instalaci a údržbu mohou provádět místní firmy, čímž vznikají pracovní místa přímo v regionu.

STRATEGICKÉ PLÁNOVÁNÍ A VHODNÉ UMÍSTĚNÍ OZE

Kde tedy stavět, aby lidé nebyli proti? Výzkum dal jasnou odpověď: lidé jednoznačně preferují brownfieldy (staré průmyslové zóny), parkoviště a střechy. Naopak využití zemědělské půdy je pro většinu obyvatel nepřijatelné, protože ji chtějí chránit pro produkci potravin a rekreační účely. Strategické plánování by proto mělo využívat moderní mapové systémy (GIS), které tyto preferované plochy identifikují a vyhnou se konfliktům v území.

Teorie je jedna věc, ale realita v terénu ukazuje, co skutečně funguje. Zpráva identifikovala několik inspirativních příběhů:

- **Kněžice (Středočeský kraj):** Obec, která se rozhodla pro energetickou nezávislost vybudováním bioplynové stanice a kotelny na biomasu. Klíčem k úspěchu byla masivní informační kampaň. Starosta obcházel domy a vysvětloval přínosy, dokud lidé neuvěřili. Dnes mají v Kněžicích vlastní teplo a elektřinu a jsou vzorem pro celou zemi.
- **Jindřichovice pod Smrkem (Liberecký kraj):** Zde obec sama provozuje dvě větrné elektrárny. Zisky nejdou do kapsy investorovi, ale do fondu životního prostředí, ze kterého mohou místní obyvatelé čerpat dotace na zateplení svých domů nebo nákup nových kotlů. Větrníky se staly součástí identity obce a lákají i turisty.
- **Hostětín (Bílé Karpaty):** Malá obec, která ukazuje, že udržitelnost je životní styl. Mají obecní výtopnu na štěpku, kořenovou čističku vod a solární panely na většině budov. Ročně tím ušetří přes 1500 tun emisí CO₂.
- **Litoměřice (Ústecký kraj):** Město, které se odvážně pustilo do využití geotermální energie (tepla ze země). Projekt SYNERGYS plánuje využít hlubinné vrty k vytápění města, což Litoměřice zařadí mezi evropskou špičku v moderní energetice.
- **Kraj Vysočina (Příklad špatné praxe):** Naopak na Vysočině se výstavba větrníků dlouhodobě nedaří. Chyběla zde komunikace, lidé se cítili opomenutí a výsledkem je silný odpor, který zastavil i projekty v lokalitách s ideálními větrnými podmínkami. To ukazuje, že bez lidí to zkrátka nejde.

PŘÍNOSY PRO TRANSFORMACI REGIONU

Pokud se tyto kroky podaří propojit, přínosy pro Ústecký kraj budou obrovské. Region se zbaví nálepky „znečištěného severu“ a stane se moderním energetickým hubem. Obce budou odolnější vůči výkyvům cen energií na světových trzích. A co je nejdůležitější – lidé získají pocit, že mají budoucnost svého kraje ve svých rukou.

ZÁVĚR

Energetická transformace Ústeckého kraje je běh na dlouhou trať, ale výsledky výzkumu nám dávají důvod k optimismu. Ukazuje se, že lidé v našem regionu jsou na změnu připraveni mnohem více, než si mnozí myslí. Jsou ochotni podpořit nové technologie, pokud se nebudou stavět na polích za jejich domy, ale na střechách a starých průmyslových plochách, kterých máme v kraji dostatek. Z ekonomického pohledu dávají tyto investice velký smysl. Návratnost projektů komunitní energetiky se dnes pohybuje mezi 7 a 10 lety, což je z pohledu obecního rozpočtu velmi rozumná doba. Navíc jsou k dispozici miliardové dotace z Modernizačního fondu, které mohou obcím s počátečními náklady pomoci.

To nejdůležitější ale zůstává stejné: úspěch transformace stojí na důvěře. Obce potřebují své energetické manažery, kteří budou lidem rozumět a budou s nimi mluvit. Potřebujeme transparentnost a spravedlivé sdílení zisků. Pokud se nám podaří z obyvatel Ústeckého kraje udělat partnery energetické proměny, můžeme společně vytvořit region, který bude nejen čistý a moderní, ale především hrdý na to, že ukázal cestu zbytku země. Transformace není jen o uhlí a slunci, je o nás všech.

Spolufinancováno
Evropskou unií

Ministerstvo životního prostředí

V případě potřeby více informací či zájmu o spolupráci kontaktujte vedoucího
výzkumného týmu Martin Špaček – martin.spacek@ujep.cz.

AUTOŘI

Martin Špaček, Nella Sádlová, Jan Brabec, Patrik Šimůnek

VYDAVATEL

Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem www.ujep.cz

Výzkumná zpráva byla vytvořena v rámci projektu
RUR – Region univerzitě, univerzita regionu, reg . č. CZ.10.02.01/00/22_002/0000210.